

Vedecký seminár Konštantín Čulen (26. február 1904 Brodské – 7. apríl 1964 New York) – Život a dielo

Začiatkom apríla 2024 sme si pripomenuli stodvadsiate výročie narodenia a šesťdesiate výročie úmrtia jedného z najznámejších slovenských publicistov a spisovateľov prvej polovice dvadsiateho storočia Konštantína Čulena. Odborný seminár, ktorý usporiadal Historický odbor Matice slovenskej 3. apríla 2024 v priestoroch Martinea na Rudnayovom námestí v centre Bratislavy, sa zaoberal rôznymi okruhmi tém zo života a diela Konštantína Čulena. Jednotlivé témy referátov si kládli za hlavný cieľ pokúsiť sa o vedecké zhodnotenie tejto poprednej osobnosti v kontexte slovenských dejín.

Konštantína Čulena môžeme zaradiť medzi najplodnejších slovenských spisovateľov a publicistov prvej polovice dvadsiateho storočia. Narodil sa 26. februára 1904 v Brodskom, teda na mieste, kde sa narodil dávno predtým významný slovenský národovec a pedagóg Martin Čulen. Nie nadarmo mali obaja rovnaké priezviská, pretože ich spájala spoločná túžba – starosť o národný život Slovákov. Napriek tomu, že obaja žili v rozdielnych storočiach, v iných politicko-spoločenských podmienkach, vedeli, že nemožno nechať slovenský národ napospas osudu a treba nad ním starostlivo bdieť. Martin Čulen pomocou pedagogického a Konštantín Čulen zase prostredníctvom publicistického a novinárskeho umenia. Napriek tomu Konštantín Čulen považoval práve Martina Čulena za svoj veľký vzor, pretože nie náhodou sa často vyjadroval, že výchovno-vzdelávacia a novinársko-publicistická činnosť sú spolu úzko prepojené a navzájom sa ovplyvňujú. Svedčia o tom diela *Roky slovenských nádejí a sklamaní* (1932), *Novinár a pedagóg* (1933), *Slovenské študentské tragédie*, 1. a 2. zväzok (1935).

Konštantín Čulen prežil svoj životný príbeh v medzivojnovnej Československej republike, neskoršom slovenskom štáte, žil v zahraničí – v Rakúsku, Taliansku, Kanade či v Spojených štátoch amerických, kde aj zomrel 7. apríla 1964 v New Yorku. Bol vnímavým pozorovateľom svojho okolia, ktoré mu neustále predkladalo rozličné námety publicistickej a novinárskej činnosti. V jeho rozsiahlej literárnej tvorbe dominovali historické témy s dôrazom na druhú polovicu 19. storočia. Napriek tomu, že nebol vyštudovaným historikom, mal ukončené len stredoškolské gymnaziálne vzdelanie, dokázal vzbudiť svojimi dielami záujem v akademickom prostredí. Sám nestor slovenskej historiografie profesor Daniel Rapant sa vyjadroval o jeho dielach s veľkým uznaním. Na druhej strane nebol ani profesiou žurnalista, pomerne dlhú dobu pracoval ako úradný a tlačový referent Československých štátnych dráh. Súčasne však pôsobil v rokoch 1933 – 1937 v Spolku svätého Vojtecha ako vedúci edície Prameň. Konštantín Čulen prispieval do viacerých slovenských periodík: *Slovenské pohľady*, *Slovák*, *Kultúra*, *Nový svet*, *Prúdy* a mnoho ďalších. Predmet jeho novinárskej a publicistickej činnosti pozostával zo širokého okruhu každodenných problémov: slovenské politické aktivity, sociálne problémy slovenského robotníctva a roľníctva, študentov, štátnych zamestnancov, inteligencie, porovnávania pracovných možností českých a slovenských zamestnancov.

O jeho politickom myslení sa bližšie dozvedáme z jeho publikácie *Cesta k našej Bratislave* z roku 1934. Konštantín Čulen bol bezpochyby stúpencom autonómie, ktorú vyzdvihol popri kratších článkoch najmä samostatnou knihou *Pittsburghská dohoda* z roku 1937, ktorá vzbudila nemalý rozruch vrátane búrlivej diskusie v pražskom parlamente. Od roku 1929 sa začal podrobnejšie venovať aj životu slovenských vystaňovalcov v Amerike. K spoznávaní života Slovákov v Amerike prispela najmä zahraničná cesta roku 1935, keď sa Konštantín Čulen stal členom štvorčlennej matičnej delegácie spoločne s Jozefom Čigerom-Hronským, Jozefom Cincikom a Karolom Plickom. Konštantín Čulen pri tejto príležitosti zozbieral a na Slovensko dopravil okolo 20 veľkých debien tlačeného materiálu. Vďaka tomuto cennému materiálu mohla vzniknúť 520-stranová publikácia s názvom *Slováci v Amerike*.

Po vyhlásení autonómie Slovenska bol Konštantín Čulen zvolený za poslanca slovenského snemu za okres Skalica. Krátko na to však dostal vymenovanie za tlačového ataše pri česko-slovenskom vyslanectve vo Washingtone, kde zotrval len krátku dobu do zániku druhej Československej republiky. Konštantín Čulen zostal činným aj v období existencie slovenského štátu. Najskôr bol v januári 1940 vymenovaný za tlačového šéfa pri predsedníctve vlády Slovenskej republiky. Zároveň sa ujal svojho poslanskeho mandátu v slovenskom sneme. V marci 1940 bol poverený prezidentom Jozefom Tisom vedením Úradu propagandy. Po Salzburgských rokovaníach nastala zmena situácie. Konštantín Čulen bol odvolaný a dostal zákaz publikovať. Napriek tomu mu bol udelený roku 1944 samotným prezidentom Jozefom Tisom Rad kniežata Pribinu. V roku 1945 odišiel s ostatnými členmi slovenskej vlády do exilu. V Rakúsku bol zatknutý americkými vojakmi a umiestnený do zaisťovacieho tábora. Neskôr sa dostal do Ríma, kde mu pomocnú ruku poskytol Karol Sidor. Nové obdobie sa v živote Konštantína Čulena začalo odchodom za oceán. Striedavo žil vo viacerých mestách v Kanade a v Spojených štátoch amerických. Pre Konštantína Čulena to bola zaujímavá a zároveň ťažká škola života, pretože na jednej strane sa pokúšal naďalej pokračovať vo svojej publicistickej a novinárskej činnosti a na druhej strane vykonával povolania ako napr. domovník, ktoré boli nedocenením jeho intelektuálneho rozhladu a kvality. Medzitým bol v neprítomnosti, doma v Československej republike, odsúdený ľudovým súdom 29. mája 1948 na tridsať rokov väzenia, pätnásť rokov straty občianskych práv a konfiškáciu celého majetku.

O všetkých týchto uvedených skutočnostiach a ďalších dôležitých oblastiach zo života a diela Konštantína Čulena bližšie pojednával vedecký seminár, rozdelený na dve ťažiskové časti: Konštantín Čulen v medzivojnovom období a Konštantín Čulen v povojnovom období. V rámci prvej časti vystúpili doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc., s témou *Publicistika Konštantína Čulena vo svetle národno-emancipačného procesu*, Mgr. Matúš Chrtiansky sa zamerával bližšie na oblasť *Konštantín Čulen v úlohe historika* a Mgr. Jaroslav Durec, PhD., sa sústredil na tému *Novinárska a publikačná činnosť Konštantína Čulena v medzivojnovom období*. Cieľom tejto prvej časti bolo upriamiť pozornosť najmä na rozsiahlu novinársku, publicistickú a vôbec literárnu činnosť Konštantína Čulena, ktorá bola jeho charakteristickým znakom. Druhá časť, nesúca názov *Konštantín Čulen v povojnovom období*, pozostávala z dvoch referátov: Mgr. Branislav Kinčok, PhD., sa venoval téme *Proces pred ľudovým súdom* a Dr. phil. Beáta Katrebová Blehová sa

bližšie zamerala na povojnové obdobie *Konštantín Čulen v exile (1945 – 1964)*. Uvedená druhá časť vedeckého seminára dávala osobnosť Konštantína Čulena do širšieho okruhu otázok, ktoré súviseli s povojnovým vývojom politicko-spoločenskej situácie v domácom i zahraničnom kontexte. Po hlavnej časti vedeckého seminára nasledovala diskusia, kedy sa prihlásilo niekoľko ľudí so svojimi postrehmi k životu a dielu Konštantína Čulena. Nasledovalo malé pohostenie s pripraveným občerstvením, kde už prebiehala voľná debata.

Jaroslav Durec